

דף מקורות 1

הנחייה ללימוד עצמי בשבוע הראשון

אנו פותחים בלימוד מסכת בבא מציעא, בפרק השני. השבוע נערוך הקדמה כללית ללימודינו. לפניכם תרשים המבקש להבהיר את המקום של המסכת והנושא בו נפתח השנה על רקע היצירה התלמודית בכלל.

ששה סדרי משנה				
זרעים	מועד	נשים	נזיקין	טהרות
נזיקין [דיני ממונות]		סנהדרין	מכות	ועוד
בבא קמא דיני נזיקין	בבא מציעא אבידה ומציאה, שומרים, אונאה, ריבית, חוזים	בבא בתרא שכנים, מכר, ירושה, שטרות		

מה אם כן יש במסכת בבא מציעא?

- תמצית קצרה של הרמב"ם לכל מסכת נזיקין ותמצית קצרה של פ' קהתי למסכת בבא מציעא. למבקשים להרחיב ראו את סכומו של ח' אלבק מופיע בנספח.

הקדמת קהתי

מסכתנו דנה בתביעות שונות שיש לאדם על חברו תוך קשרי מסחר ועבודה, וכן בדיני ממונות אחרים. בשני הפרקים הראשונים באות הלכות מציאה ואבידה; בפרק ג' נישנים דיני פקדון; פרק ד' עוסק בדיני קניין מיטלטלים ובדיני אונאה שבכח וממכר; פרק ה' עוסק בדיני ריבית; פרק ו' דן באונאה שבשכירות ובהלכות אומנים; פרק ז' עוסק בזכויות הפועלים ובדיני השומרים; פרק ח' דן בשואל ובענייני שכירות בתים; פרק ט' עוסק בענייני קבלנות ואריסות וחכירות ומצרנות. וכן בדיני פירעון. שכר שכיר ובדיני הבא למשכן את חברו. הפרק האחרון משמש מעבר למסכת בבא בתרא והוא דן בזכויות של בני אדם שרשותו של אחד מהם היא מעל רשותו של חברו (בעל הבית ובעל העלייה).

רמב"ם הקדמה למשנה

אח"כ חלק המאמר בנוזיקין. וחלק המסכת הראשונה לשלשה חלקים. והתחיל בבבא קמא, וענינה לדבר על נזיקין, כגון שור ובור והבער ודין החובל, ואין השופט רשאי להקדים דבר, קודם שיסיר ההיזק מבני אדם, ומפני זה הקדים אותה בראשונה על שאר הדינים;

ואח"כ בבא מציעא, וענינה לדבר על הטענות והפקדונות ושכירות ודין השואל והשכיר, וכל מה שהוא ראוי לחבר לזה הענין. כמו שעשה הכהוב, שאחר דיני שור ובור והבער (שמות כא), וכי ינצו אנשים, דבר על ארבעה שומרים; ואח"כ בבא בתרא, וענינו לדבר בחלוקת הקרקעות, והדינים בענין הדירות המשותפות והשכונה, וביטול מקח וממכה במום הנמצא, ולדבר בענין הממכרים והקנינים, והאיך ראוי לדון אותם, והערבות והירושות. וסידר החלק הזה באחרונה, בשביל שכולו קבלה ודברי סברות ולא התבאר מן התורה;

ב. דיני אבידה ומציאה.

ראו את פרשיית התורה העומדת בתשתיתו של הפרק:

שמות פרק כג

(ד) כי תפגע שור איבך או חמור תענה השב תשיבנו לו:

(ה) כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו ותדלת מעזב לו עזב תעזב עמו:

דברים פרק כב

(א) לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך:

(ב) ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך והיה עמך עד דרש אחיך אתו והשבתו לו:

(ג) וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם:

(ד) לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו:

- שימו לב ללשון המוזרה של הפסוק הראשון. איך הייתם אתם מנסחים את כוונתו?
- מהי המצווה או האיסור הנמצא בפסוק? מדוע הפסוק נוסח בכל אופן בדרך זו?
- מהי המצווה שנמצאת בפסוק השני? האם ניתן לבדל אותה מזו של הפסוק הראשון?
- האם היא רק המשך טבעי שלו? מהי המשמעות של פסוק ג'?
- איך קוראים לתוכן מעין זה?
- מהי המשמעות של פסוק ד'? הוא מצווה נפרדת? שימו לב לסגנון הדומה לפסוק א.
- האם יש מילות מפתח בפרשה? האם ניתן לעמוד על עיקרון סגנוני שמנחה לראות צבע מוגדר במצוות אלו?
- האם מצוות אלו, הם דין או חסד? ז"א האם ההגיון הפשוט ו/או המוסר האנושי מחייב אותן או שמא רק שמכות דתית או התנדבות של חסד מורה לקיימן? מה לפי דעתך ניתן לדייק מן הכתובים?

ראו את עמדת הרמב"ם, ספר החינוך ורבנו בחיי:

- מה הבסיס לחיוב השבת אבידה לפי הראשונים השונים?
- מה ההבדל העקרוני בין ההסבר שנותנים הרמב"ם וספר החינוך להסברו של ר' בחיי?

ספר החינוך - מצוות השבת אבידה

להשיב האבדה לבעליה, שנאמר [דברים כ"ב, א'], השב תשיבם לאחיך, ובביאור אמרו זכרונם לברכה ובבא מציעא ל' ע"א] השב אבדה עשה הוא. ונכפלה המצוה במקום אחר בתורה שנאמר כי תפגע שור אחיך וגו' השב תשיבם לאחיך:

ספר החינוך הוא תיאור כל תרי"ג (613) המצוות שמופיעות בתורה לפי ספירתו של המחבר. הספר ממשיך מסורת רחבה של מוני מצוות, הוא מתאר גם את טעם המצווה (בלשון, השורש שלה), דיניה, העונש המוטל על מי שלא מקיים אותה ופרטים נוספים. זיהוי המחבר לא ידוע. זמנו של הספר סוף המאה ה-13.

שורש מצוה זו ידוע, כי יש בזה תועלת הכל וישוב המדינה, שהשכחה בכל היא מצויה, גם בהמתם וכל חייתם בורחים תמיד הנה והנה, ועם המצוה הזאת שהיא בעמנו יהיו נשמרות הבהמות והכלים בכל מקום שיהיו בארצנו הקדושה כאילו הן תחת יד הבעלים, וכל פקודי ה' ישרים משמחי לב:

רמב"ם, מורה נבוכים. חלק שלישי מ

המצוות הכלולות בקבוצה החמישית הן אלה שמנינו בספר נזיקים: כולן בשביל להסיר עוולות או למנוע נזקים. וכדי להמריץ מאוד למנוע נזקים מחייבים אדם בכל נזק הנגרם על-ידי רכושו או כתוצאה ממעשהו, שהאדם יכול להקפיד ולשמור עליו שלא יזיק...

עניין השב אבידה ברור, שעם היותה מידה מעולה לתקנת החברה תועלתה חוזרת מידה כנגד מידה, שאם לא תשיב את אבידת זולתך, לא תושב אבידתך, כמו שאם לא תכבד את אביך לא יכבד אותך בנך. וכיוצא בזה הרבה.

רבנו בחיי בן אשר

(א) השב תשיבם לאחיך – תצוה התורה שנהיה זהירים בהשבת אבדה לבעלים. ומכפל ההשבה דרשו רז"ל אפילו מאה פעמים, וכל זה מדרכי החסד והרחמים, ללמד שכלנו עם אחד ראויים שיהיה לנו אב אחד ושירצה כל אחד בתועלת חברו ושיחמול על ממונו, ובין שתהיה האבדה בעל חי בין שלא תהיה בעל חי חייב הוא להחזירה לרשותו, וזהו שאמר וכן תעשה לחמורו, שהוא בעל חי ובהמה טמאה, וכן תעשה לשמלתו אע"פ שאינו חשוב כבעל חי וכן תעשה לכל אבדת אחיך, אחד משאר כלים אע"פ שאינן חשובין כשמלה, לא תוכל להתעלם, שלא תחזירו לידו. וזה שאמר לא תוכל להתעלם אין להבין אותו בהשבת אבדה בלבד, אלא הוא הדין בשאר כל הפרטים ושאר כל התועלות שביד האדם להביאם לחברו או להסיר ולדחות נזקו ממנו הרי הוא חייב בכלן, ובענין שאמר הכתוב (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך. ודרשו רז"ל והתעלמת מהם וכתוב לא תוכל להתעלם, כיצד, זקן ואינו לפי כבודו והתעלמת, הא שאר בני אדם לא תוכל להתעלם:

וע"ד המדרש והתעלמת מהם מבני אדם, לא תוכל להתעלם מהקב"ה, שהוא היודע את הכל, ובענין שכתוב (ירמיה כט) ואנכי היודע ועד נאם ה':

ואם תשכיל עוד במצות השבת אבדה תמצא כי יש בה רמז והתעוררות לענין תחית המתים, שהקב"ה מחזיר אבדה לבעליו באחרית הימים, שישוב כל אחד לגורלו הראשון ועם מי שיוזכה בו ראשון, ואז יהיה האחרון מחזיר אבדה לבעליו אע"פ שיש סוברים כי בעליו הוא האחרון, ושם תשוב לזמן התחיה, וזהו שכתוב (תהלים קלט) גלמי ראו עיניך, כלומר הכח המשכיל שלי ראו עיניך, ועל ספרך כל הגלמים יכתבו, והימים שנוצרו בהם ולאותו כח אחד בהם, והוא אחרון שתהיה חוזרת אל אישה הראשון או אל האחרון, או שתתחלק להם כהתחלק הנר, או שיתגבל עפרם אליה. ומפני שהזכיר כאן בענין האבדה לשון נדחים, לכך אמר וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם, אינך רשאי להתעלם מהקב"ה, לבלתי ידח ממנו נדח: